

Akershus AUF

Årsmøte, lørdag 5.12.1987

Med forbehold om endringer

SPERRET til 5.12.87 kl 1230

Statsminister

Gro Harlem Brundtland

P R E S S E U T D R A G

DEN POLITISKE SITUASJON

Det er lenge siden Arbeiderpartiet har stått overfor en så krevende oppgave og så store utfordringer som det vi nå gjør.

Ikke minst gjelder det i forhold til de unge. Ved dette valget var Fremskrittspartiet større enn Arbeiderpartiet blant menn under 30 år.

Derfor er det riktig det som sies i innledningen til det arbeidsprogram dette møtet skal behandle for 1988:

"Sosialdemokratiets hovedoppgave framover vil være å øke oppslutningen av de unges side. Det er opp til oss i AUF, gjennom det politiske og organisatoriske arbeid vi gjør, om vi skal lykkes".

Men dette og de andre oppgavene vi står foran er også utfordringer som er felles for hele arbeiderbevegelsen. Derfor er også behovet for samarbeid og gjensidig støtte og hjelp så åpenbart. Vi kan bare styrke vår politikk ved å få gjennomslag og gjøre en innsats for felles verdier og mål.

Hva er så vårt utgangspunkt for å gjøre en best mulig jobb og for å øke arbeiderbevegelsens styrke og muligheter for innflytelse, inn mot 90-tallet ?

Da tror jeg vi må spørre oss hvor vi står, og hva som er nødvendig for å styrke vårt økonomiske grunnlag og fremtidsmuligheter.

Dessuten: Hva er inntrykket blant folk flest av dagens problemer og fremtiden ? Hvilket bilde har de av situasjonen og av våre muligheter i dette landet ?

Vi må stille oss disse spørsmålene fordi vi må ta utgangspunkt i en realistisk beskrivelse, både av våre faktiske muligheter og av folks oppfatninger, holdninger og forventninger.

Hvorfor er det så stor avstand mellom de forventninger mange mennesker har og de faktiske muligheter som foreligger for de aller nærmeste årene ?

La oss se litt tilbake. 80-årene har vært preget av nye erfaringer - politiske og økonomiske - og av sterke forandringer i holdninger. Vi har opplevet skiftende politiske roller, og en helt uvanlig parlamentarisk situasjon har gjort det nødvendig med nye samarbeidsmønstre.

Vi er også blitt mer utadvendte. Interrail og sydenreiser er ikke de eneste uttrykkene for at verden stadig blir mindre. Vi er på alle måter blitt mer avhengig av hva som skjer i verden rundt oss.

Den internasjonale situasjon har gitt uvanlig sterke svingninger som har påvirket en åpen og sårbar norsk økonomi. Norge er - kort sagt - blitt langt sterkere preget av at vårt land er en liten brikke i en verdensøkonomi, som vi selv har liten eller ingen innflytelse over.

Dette er viktige trekk, ikke bare for samfunnsutviklingen, men slike sterke endringer setter også sitt preg på hele den politiske debatten.

For det er ikke med noen stor glede vi som sosialdemokrater må innse at våre muligheter for egen styring i så stor grad er begrenset av utenforliggende forhold. Men vi kan helle ikke lukke øynene for at det faktisk er slik. For da har vi enda mindre mulighet til å gjøre det som er nødvendig og riktig.

Mye av den frustrasjon som nå kommer til uttrykk over manglende muligheter til raskt å nå våre mål, har med denne virkelighet å gjøre.

Det er i virkeligheten et sceneskifte vi står overfor gjennom den krise vi er inne i både i norsk og internasjonal økonomi.

- Fallet i dollaren, oljeprisene og aksjekursene skyldes de store ubalansene i verdensøkonomien.

- Veksten hos våre handelspartnere kan de nærmeste årene bli klart lavere enn før, kanskje ikke større enn 1-1,5 %. Den høye arbeidsledigheten i disse landene vil bli enda høyere. Prisstigningen og kostnadsstigningen i de land norsk næringsliv skal konkurrere med, vil bli enda lavere. Det betyr at arbeidet for å øke vår egen eksport og bedre vår utenriksøkonomi blir enda vanskeligere.

- Hvis dollaren faller ytterligere kan land som Storbritannia, Frankrike og Italia også bli tvunget til å føre en strammere økonomisk politikk.

- Det er vanskeligere enn før å få til endringer i internasjonal økonomi. Tidligere var USA et økonomisk lokomotiv. I dag er vi mer avhengig av samarbeid mellom flere land for å få til de betydelige omlegginger i den økonomiske politikken som er nødvendig for å unngå enda sterkere tilbakeslag. De store industrilandene må alle legge om sin politikk:

Budsjettinnstramminger i USA, og en mer ekspansiv politikk i Vest-Tyskland og andre land med overskudd i utenriksøkonomien og lav prisstigning er et lite tegn til bedring. Det må samtidig skje en styrt utvikling i valutakursene.

At lønnsveksten i år er blitt sterkere enn det som var forutsatt, gjør også at det tar lenger tid å få pris- og lønnsveksten i Norge ned på linje med andre land.

Dessverre er det slik at Norge har det største underskuddet i utenriksøkonomien av industrilandene, men samtidig en dobbelt så stor pris- og kostnadsvekst som gjennomsnittet. Alle må se at dette ikke kan fortsette.

Hvis vi ikke tar disse realitetene - som også påvirker våre egne mulighet - inn over oss, ja, så har vi ingen muligheter for å nå frem, verken i praktisk politisk virksomhet, eller i forhold til folks forventninger og holdninger.

Den samfunnskritikk som skal ligge til grunn for våre reformer må bygge på en realistisk analyse av de forhold vi arbeider innenfor.

Vi husker alle situasjonen foran og gjennom valgkampen i 1985. Da førte den forrige regjering en valgkamp på en konjunkturbølge og under inntrykket av en blomstrende økonomi med store muligheter.

Vi mente at en ny vekst, med satsning på fornyelse og utvikling i industri- og næringsliv og omsorgsoppgavene var viktigere enn satsing på skattelette og økt privat forbruk.

Det skapte grunnlag for en forventning til en Regjering utgått av Arbeiderpartiet. En forventning som i dag ikke har tatt inn over seg de dramatiske endringene som er skjedd i vår økonomi siden programmet foran 1985 ble lagt.

Dette må vi ha med oss i den politiske debatten fram mot 1989. Hvis vi i den politiske debatten ser bort fra det faktum at de borgerlige fikk flertall ved valget i 1985 - og at vi måtte overta en økonomi i krise - ja, da reduserer vi våre muligheter til å løse dagens problemer, og vi reduserer våre egne muligheter i 1989.

Krisen i norsk økonomi ble først åpenbar vinteren 1986, da også det sterke oljeprisfallet kom inn. Den politiske oppgave og den politiske debatten måtte ta da et annerledes utgangspunkt enn vi alle trodde var situasjonen i valgkampen høsten 1985: Hvordan fordeler vi byrdene ved en helt nødvendig innstramming i en økonomisk krisesituasjon ?

Den oppgaven er det vi har hatt å forvalte.

Det har vært Arbeiderpartiets vanskelige, men viktige utfordring å styre landet under en alvorlig økonomisk krise. Krisen var utløst av den borgerlige regjeringens økonomiske politikk og fallet i oljeprisene. Vi kunne ikke vike tilbake for denne viktige oppgaven, selv om vi visste at det i en slik situasjon også ville medføre store belastninger å ta regjeringsansvaret. Det måtte bæres fram vanskelige tiltak og harde realiteter, og vi vet at det ennå er langt igjen.

Men vi har også sett resultater av politikken. Det har vært klare forbedringer i norsk økonomi, og det er gjennomført reformer vi vet ikke ville kommet med en borgerlig regjering.

Jeg vil minne om det, fordi det så lett oversees i den løpende politiske debatten.

- Vi har fått gjort mer med skattesystemet siden mai 1986 enn det er gjort på de siste 17 årene. Smutthull er tettet og verdien av fradragene er blitt mer rettferdig, noe ikke minst AUF har vært sterkt opptatt av.

En med høy inntekt og 100 000 i rentefradrag må betale 20 000 mer av sine rente neste år enn i 1986.

- Etter fem års stillstand er svangerskapspermisjonen økt med 2 uker i år og den vil bli økt med nye 2 uker neste år.

- På boligsektoren er også utviklingen snudd. Den borgerlige regjeringen reduserte Husbankens rolle, lot boligbyggingen synke og opphevet ordninger som sikret rimeligere boliger i boligsamvirket uten å sette noe annet i steden. Vi har fått innført nye låneordninger for utleieboliger, økt bevilgningene til etableringslån og innfører neste år en ny låneordning i Husbanken.

Boligbyggingen er på vei oppover igjen og vi arbeider med nye reformer som særlig tar sikte på å gjøre det lettere for unge boligsøkende å komme inn på boligmarkedet.

- Et annet område AUF har vært særlig opptatt av at studiefinansieringen. Under den borgerlige regjering ble studiefinansieringen svekket. Rentene er økt og det ble innført

renters rente, gebyr på tilbakebetaling og behovsprøving mot ektefelles inntekt.

Denne utviklingen er snudd. Aldersgrensen mot behovsprøving mot foreldres inntekt er senket fra 20 til 19 år og til 18 år for alle i høyere utdanning. Minimumsstipendiet er økt og behovsprøving mot ektefelles inntekt er fjernet. Neste år innføres det et spesielt hovedfagsstipend, som reduserer gjeldsbyrden for de som har lange studier.

Vi arbeider med en stortingsmelding om studiefinanseringen der vi vil legge fram ulike modeller for tilbakebetaling, blant andre inntektsavhengig tilbakebetaling.

Vi har skapt en bedre fordeling. Da de andre stakk av fra krisen, og overlot jobben og ansvaret for oppryddingen til Arbeiderpartiet, la vi vekt på å stramme inn mest der overforbruket var størst, nemlig i det private forbruket. Vi skjermet fellesforbruket mot innstramminger for å sikre nødvendige de viktigste verdiene. Og vi har funnet rom for å øke innsatsen på forskning og utvikling for å styrke grunnlaget for nyskaping og omstilling i næringslivet. Det ble satset altfor lite på det vi skal leve av i fremtiden i de årene da oljeinntektene var store og vi hadde balanse i økonomien.

For 1½ år siden overtok vi en økonomi i krise. Vi hadde valgmuligheter når det gjaldt kursen, men vi måtte selv sagt velge innenfor rammen av det mulige. Da var det i realiteten bare en av to veier å gå:

- Den vi valgte, med devaluering og en innstramming,
- eller en langt hardere og dramatisk innstramming uten devaluering.

Vi drøftet dette med LO, og verken vi eller LOs ledelse var glade for noen av disse mulighetene. Men dette var det valget vi hadde. Vi var enige om den linjen vi fulgte.

Også renten var på full fart oppover da vi overtok. Det var ett av symptomene på det som var galt i norsk økonomi. Det var en utlånsvekst og et overforbruk som sprengte alle grenser, store underskudd i utenriksøkonomien og en svekket tillit til norsk økonomi.

Når vi bruker mer enn vi har dekning for, må vi låne det vi mangler fra utlandet. Det har faktisk tvunget oss til å holde en høy rente for å sikre at vi fikk penger nok til å finansiere det underskuddet vi hadde i utenriksøkonomien. Dette var ikke en situasjon vi ønsket, men det var en realitet vi måtte se i øynene og forholde oss til.

Det viktigste Regjeringen har gjort med dette er at vi har arbeidet målbevisst for å få norsk økonomi ut av krisen. For det er bare når vi skaper tillit til at vi vil lykkes i dette at vi legger et varig grunnlag for en bedre utvikling, også når det gjelder renten.

Og vi har utnyttet de muligheter som har vært til stede for å påvirke renten direkte. Vi har lagt press på bankene og inngått avtale med dem, slik at de har skjermet boligrentene og innført nye ordninger for unge familier med gunstige lånevilkår. Forretnings- og sparebankene har lånt ut omlag 4 milliarder i såkallt førstehjemslån med lavere rente. Den avtale Bondevik stadig foreslår, fikk vi til i februar. Statsbankenes stilling er igjen styrket.

Under valgkampen sa vi at vi regnet med at renten skulle gå ned før nyttår. I sommer og i høst var også utsiktene gode, og vi opphevet derfor det såkalte tilleggsreservekravet slik at renten på nye lån ble satt ned, og også en del gamle lån.

Men i de siste ukene har situasjonen er blitt vanskeligere på grunn av tilbakeslaget i internasjonal økonomi. Vi fikk 21.oktober med børskrakk og vi har fått nedgang i dollarkurs og oljepris. Det var i virkeligheten et alvorlig tilbakeslag i verdensøkonomien.

Det betyr at det vil ta lenger tid å rydde opp i vår egen økonomi og få renten ned. Det er også bakgrunnen for at vi nå

foreslått en sterkere innstramming i statsbudsjettet for 1988 enn da budsjettet ble lagt fram. Det er ikke grunnlag for bankene til å øke sine renter.

Vi har valgmuligheter i den økonomiske politikken. Men vi kan ikke velge å fortsette med å bruke mer enn vi tjener. Vi er nødt til å justere ned forbruket slik at det tilpasses det vi skaper. Og da har vi valgt å stramme inn i det private forbruket, slik at det går ned. Når det gjelder de offentlige utgiftene må de også begrenses, samtidig som vi må flytter midler fra områder som er ulønnsomme til områder som ~~kan~~ kan bidra til ny vekst.

Det vi imidlertid også må gjøre, er å justere ned forventningene til et mer nøkternt og realistisk nivå i samsvar med den gjenstridige virkeligheten.

Det vi heller ikke kan velge er å trekke ut en bit av en helhet - slik som renten - og tro vi kan forandre den, uten at alle de andre bitene - prisstigningen, lønnsveksten, utenriksøkonomien eller kronekursen - også forandrer seg.

Renten er et symptom på en skjev tilstand i vår økonomi. Derfor er det naturlig at den blir fokusert. Men hvis vi går til isolerte styringstiltak uten at det økonomiske grunnlaget for det er til stede, vil symptomene bare slå ut i andre, og kanskje mer alvorlige skjevheter.

Hvis vi styrer renten nedover uten at det økonomiske grunnlaget for en almen rentenedgang foreligger, så vil det ha konsekvenser som jeg er sikker på at vi ikke ville sette pris på. For vi kan ikke velge å sette ned renten og så tro at alt annet skal bli som før, eller enda bedre. Da må vi samtidig ta inn over oss andre belastninger, i form av langt sterkere innstramminger på budsjettet, eller økte skatter og avgifter. Og da er vi fort like langt for den vanlige familie.

Hvis vi bare satte ned renten nå, slik at det monnet, måtte vi se i øynene en overhengende fare for massive spekulasjoner mot kronen. I utlandet ville det bli tatt som et

tegn på at vi ikke hadde evne til å bringe norsk økonomi i balanse igjen. Tilliten til norsk økonomi ville bli svekket. Vi kunne bli tvunget inn i en devaluering og i neste omgang til å gjennomføre omfattende innstrammingsiltak som for folk flest vil være mer alvorlig enn den høye renten.

Det finnes andre veier ut av problemene, men det finnes ikke noen lettveint vei. Hvis vi gir inntrykk av det, skader vi bare oss selv og våre muligheter for å løse dem.

Vi kunne f eks velge den vei Høyre anviser: La det private forbruket styre seg selv, og foreta store kutt i de offentlige utgiftene. Men det har også konsekvenser som vil ramme den vanlige familie. For det Høyre hevder er at renten er så høy fordi vi satser for mye på å opprettholde fellesgodene. At vi bruker for mye på skolen, på barnehagetilbudene, på helsevesenet og på eldreomsorgen. For det er dette det dreier seg om.

Det Høyre vil er å prioritere privat forbruk framfor fellesforbruket. Det er det motsatte av hva Regjeringen og fagbevegelsen ønsker.

Det er disse valgmulighetene vi må forholde oss til. Regjeringen har valgt å satse på en vei som ikke medfører de dramatiske konsekvensene jeg har nevnt. Gjenopprettingen av norsk økonomi vil ta lenger tid enn vi har trodd på grunn av tilbakeslaget i internasjonal økonomi. Men det er likevel den beste veien vi kan gå for å sikre et økonomiske grunnlaget for en rentenedgang.

I forbindelse med inntektsoppgjøret vil Regjeringen på sin side vurdere tiltak som kan bidra til lavere rente for boliglån, først og fremst til boliger av vanlig type og standard. Slike tiltak vil da måtte gå inn som en del av et samarbeid som også sikrer at lønnsveksten ikke går ut over det som blir forutsatt, slik vi har sett i år.

Skal vi lykkes må vi gå sammen også i de motbakkene som gjenstår. Alternativet til et inntektspolitisk samarbeid til våren som sikrer oss en pris- og kostnadsutvikling som er mer

på linje med hva den er hos våre handelspartnere, er en utvikling hvor vi får en økende arbeidsledighet.

Når vi er opptatt av at renten skal gå ned gjennom den opprydding i norsk økonomi som vi er i gang med, er det fordi vi i enden av tunnelen ser nye muligheter. Og fordi lavere rente vil dempe kostnadsutviklingen og prisstigningen og styrke investeringene, og gjøre det lettere for unge familier å komme inn på boligmarkedet.